

MOHAI V. LAJOS

„Körülnézni, mi maradt?”

Kelecsényi László: Szivárványgömb;

Emléked leszek; Bűnangyal

1.

A *Szivárványgömb* és az *Emléked leszek* 2014-ben jelent meg, a *Bűnangyal* 2023-ban. Annak idején elismerően és megértően írtam róluk. Tetszett, hogy a történetek a földön járnak, ezt a címet is adtam a dolgozatomnak, dicsérve a könyvek szemléletét. Most a kritikai esszém folytatására készülök, előttem van ugyanis a tavaly napvilágot látott *Bűnangyal*. Ez az új regény – a műfajt mintha maga vonná kétségbe a szerző, noha nincs oka rá – ugyanúgy a mai világról szól, ahogy a korábbiak. A *Bűnregény* is élethelyzeteket jelenít meg és rajzol körül. Sokan magukra ismerhetnek – ez pedig kétségkívül a két regény folytatásának tekinthető. De most még nem a *Bűnregény*ről beszélek, hanem felidézem a két korábbi művet. Ismét elolvasva a könyveket, nincs okom változtatni a mondanivalómon.

Lássuk tehát. A *Bűnangyal* szemléleti és poétika előzményeiről írok, feltételezve, hogy sokunk olvasta e könyveket.

2.

Először a *Szivárványgömb*ről. Páros történet ez, amely tipográfiai is megjelenik a könyv lapjain; ez egyik hagyományos formájú én-elbeszélés, a másik inkább hosszú monológnak olvasható. Az első szereplői a rendszerváltás meghasonlott, némiképp kallódó értelmiségi és művészfiguráinak panoptikumából kerülnek ki; sok furcsaságot hordoznak, és megpróbálnak elbánni hétköznapi kudarcokkal és bajaikkal. A főhős, némiképp e rétegből, a színészvilágból jött „korunk hőse”, téblábol a lehetőségei és a vágyai közt, ám mindegyre leteríti a „valóság”. A színészlét kulisszatitkait kiábrándító megvilágításban látjuk. Szinkronizálás, rádiós fölolvadások, színpadi mellékszerepek. Önmagukba roskadt alkoholisták, saját múltjuktól és tehetségüktől eltávolodott, energiájukat vesztett roncsok. A főszereplő számára a szerelem, mint oly sokszor a magánéletben, alkalmas kitörési pont lehetne, de mégsem az. Vajon létezik-e még benne az érzés, egyáltalán bármiféle érzés az üzőttség, hajszoltság és lepasszoltság mellett? – az író célja ennek a tisztázása.

Gyanítom, hogy erről szól hangsúlyosabban, illúziótlanabban a páros történet másik része. „Folyton keres az ember valakit, akivel teljesen őszinte lehet.” Az elveszettség és a hiány nézőpontjából megfogalmazott kulcsmondata ez a regénynek. Nincs csoda, nem lehet. Másra sem gondolhatunk, mint arra, hogy a szerelem halott.

A kritikuséval majdnem közös nemzedéki élmény- és közérzetanyagból táplálkozik Kelecsényi másik, erősebb és formáltabb regénye, az *Emléked leszek*: a történetmondó által leírt és átélt vagy a szereplői élményeiből mindnyájunkkal megésett valamennyi, akik a hetvenes években a Pesti Barnabás utcai egyetem épületében koptattuk a lépcsőket. A hős, a beszélő névvel fölruházott Keleti Dávid, az egyes szám első személyű elbeszélő, „kilépve az életbe”, kalandozik a Kádár-éra lustra mindennapjaiban. Ha nem is minden idegszálával, de azon van, hogy feltérképezze az egyetem utáni terepet. Lépéseit megtorpanások kísérik; de mindegyre továbbmegy, sodorja, viszi előre a létező szocializmus sűrű világa. Sok minden ismerős és sok minden ismeretlen ebből a számára; korán összegubancoló sorsok, érdekvezérelt karrierkezdemények, illúzióvesztések, unalom és székszis; az értelmiség fölvetett szerepei, amelyek a szereplőkön ragadnak. Könnyed erkölcsi kilengések, ital, szex, felemás érzések, hitevesztett barátságok, tompa nekilendülések és ritkán megtört szenvedélyek is jellemzik a regény figuráit, vagyis a kort. Igazából a főszereplő sem tudja eldönteni, hogy mire vágyik valójában: hiába keríti hatalmába a szerelem, a szerelméből meglehetősen ha-

mar kiábrándul. Bármi is történjék, az élet valahogy megy tovább, ahogy a rendszer, a puha diktatúra engedi. Egy, a Szabad Európa Rádióba kicsempészett recenziójával mintha szembemenne a politikai rendszerrel, de mégsem; csak a saját nyugtalanságáig jut el, az önkényuralom nem kéri számon a csíny, sőt, jelentéktelen tényként kezeli. Észre sem veszi. Ezek már az elnehezülő kádári évek, nem a korbácsuhogtatás, hanem az „alámerülni és kibekkelni” csöndes és halványuló időszak. (Noha sokaknak, később is, volt részük rendészeti meghurcoltatásban.)

Kelecsényi megoldja a feladatát, vagyis jól jár el íróilag, amikor lépten-nyomon érzékelteti az olvasójával, hogy ennek a – nevezem így – értelmiségi kalandregénynek az alakjai valahogy másutt keresik és találják meg önmagukat, mint ahol kereshetnék és meglelhetnék. Ha egyáltalán megtalálják. Nemcsak a képességeiken vagy az akarásukon múlik a kudarc vagy a félkudarc, a félsiker, miképpen a könnyű karrier sem. A politikai kurzus, az állott levegő, a *levegőtlenység* állított csapdákat nekik, kötötte béklyóba őket, próbálta – olykor nem eredménytelenül – kiölni belőlük az ambíciókat. Vagy juttatta érdemtelenül – az úgynevezett „szocialista összeköttetés” révén – jó start helyzetbe némelyüket. Vagy mindezek helyett a véletlen szerencse dolgozott, ahogy a filmgyárban Keleti Dávid is az állásához jutott.

Nem vonhatta ki tehát a kor fénytelen hangulata, esetlegessége alól magát a főhős, a Kelecsényi Lászlót önfelidézően megjelenítő történetmondó, Keleti Dávid sem. Ő sem született lázadó, ahogy kortársai többsége sem az, legfeljebb belvárosi presszók és sörözők dohányfüstös zugaiban, vetetlen ágyakban szidták egykori csoporttársaikkal vagy alkalmi szeretőikkel a főnálló viszonyokat.

Egy régi, mára már kevéssé, de a regény idejében, tehát a hetvenes években igen sokszor használt kifejezéssel élnék Keleti Dávid jellemzésére, ez pedig a *született lezsersége*. Nem negatív, lesajnál vagy leereszkedő értelemben írom ide, épp ellenkezőleg. Bizonyos szembehelyezkedést, némiképpen cinikus és sejtelmesen ironikus tartást fejezett ki a kádári (kis)világ megcsontosodott normáival szemben, ugyanakkor nem is sértette föl annak – akkortájt egyébként megbonthatatlanak gondolt – szövetét.

A történet nyomott, bedugaszolt világában azonban mégiscsak meríthető valahonnan remény, mégpedig – ahogyan az lenni szokott – a legváratlanabb helyről. A sors nagy rendező: Keleti Dávid az édesanyja haldoklásában nyeri vissza a hitét, a kvázi sok-személytelenből átvált az egy-személyesbe; a jelenet éles fénybe helyezi azt a katartikus pillanatot, amelyben anyja a halottas ágyán megvallja neki, hogy nem az igazi apja nevét viseli. Az önértelmezés fontos momentumává válik ez, ettől a pillanattól Keleti Dávid más ember lesz. Mindennek ára van. Eszerint az *Emléked leszek* érezhetően (és a bíráló reményei szerint) korántsem végpontja ennek az egyszemély-történetnek, mert várakozást kelt az ígéretes folytatáshoz.

„Körülnézni, mi maradt?” – hogy a szerző saját magához intézett instrukcióját idézzem végezetül. Erről szól a *Bűnangyal*, és innen kezdődik egy másik kritika.

3.

„Van három főszereplőnk. Kolos, Csenge és Odette. Valljanak magukról, mi történt velük. Vagy inkább magam mondjam?” A *Bűnangyal* idézett mondatai megsejtetik a mű feszültségeit: a nő–férfi kapcsolatokat, a szerelmi háromszöget (legalábbis érzelmi oldalról), a szerelemért saját magával rivalizáló férfit, aki maga mondaná el a történetüket. De ezzel többet mondtam annál, amit a három mondat tartalmazott; csak hogy ez a citátum a könyv végéről származik, így a mondataim valóság-tartalmát az alábbi kritika cáfolhatja vagy (részben) igazolhatja.

Lássa tehát az olvasó!

„Az év elején került hozzám ez a vaskos gépiratköteg.” Ezzel – egy régi prózahagyomány fölelevenítésével – indul a szöveg, utána pedig az irodalmi könyvkiadásból ismert dokumentumok keserűes mondatai olvashatók. Aztán következik a regény, amelyet a vaskos gépiratköteg tartalmazott. A könyvet post scriptum gyanánt egy rövid összefoglaló (*Divináció*) zárja, amely a szereplők sorsának különféle kifejeleteit kínálja föl az olvasónak. Ezúttal egy Ragnar Bjørgen nevű svéd író (?) tollából. (Hogy hogyan jutott Stockholmban a kéziratához, arról nem tudósít az író.)

Ha ez nem lenne elég a talányhoz és a csavaros szerkezethez, akkor ott van még hozzárendelve a műhöz a két alcím, mert a *Bűnangyal* című könyvnek kettő is van. Az első alcíme: *Putanges*. Ez

– ha a megfejtésem helyes – nagyjából „kurva (romlott) angyalt” jelenthet, ami olvasható „angyali kurvának” is, vagyis a főcím tovább ragozása. A bűnangyal a regénybeli Csenge. Hisztérikus alkat. Kolos minden energiájával arra tör, hogy a feslett, nehéz erkölcsű nőből nemes lelkű szépségkirálynőt varázsoljon; kettejük története halványan George Bernard Shaw híres Pygmalion-történetére emlékeztet. Kolos nem akarja uralni Csengét, szenvedélyes önzetlensége azonban ellenállásba ütközik: a nő képtelen arra, hogy elszakítsa magát a múltjától, a könnyebb ellenállást választja, és – Kolos minden igyekezete, szerelmi odaadása dacára – elherdálja énekesi tehetségét, és a teljes (el)züllés szélére sodródik. Csengén nem fog a jó szó, a két világ- és életfelfogás ütközéséből Kolos vesztesként kerül ki. Csenge lecsúszásra van ítélve, könnyen kijátszható a hasonzórnő környezet által, akik prédának tekintik. Kolos számára Csenge a *bűn angyala*: édes kábítószer, pedig a szerelmi szenvedés poklába juttatja. (A „bűnangyal” szóösszetétel remek találmány az író részéről.)

Szerelmi történetek kirakósa a könyv; különféle fejezetekre és alfejezetekre bomlik, ezek tipográfiaiailag, a tördeléssel és a betűtípusok változtatásával is elválnak egymástól, keresztezik, kiegészítik egymást. Kolos és Csenge szövegei, belső monológjai társadalom-, környezet- és korrajzok is, a sorsok ide-oda billegnek, kilengenek, sodródnak. A szerelmi kaland mindenekelőtt ez utóbbi: az érzelmek, érzések recsegő-ropogó hullámvasútja. Ennek a gyötrelmes szerelemnek a gyümölcsseit a szereplők nem tudják élvezni. Ahogy a saját életüket sem. Csenge nem hajlik a Kolos által nyújtott lehetőségekre, a kiemelkedésre, Kolos pedig gyötrődve, szorongva és önmagát marcangolva végül is meghátrál. „MEDDIG TART egy szerelem? Egyáltalán meddig tart az idő? Hány időt élünk meg egyszerre? Véget ér valaha, persze azon belül, amíg a szereplőink élnek, ez a szerelem, ami Kolost Csengéhez fűzi?” – olvassuk. Kolos szerelme romos és elhagyott építménnyé válik.

De vajon mindez így történt-e a vaskos papírkötegekben található regényben? És minden úgy következik-e benne, ahogy abban az előkerült papírkötegekben állt? Élünk a gyanúperrel, hogy az író ismét megkeveri a kártyát. A fejezetek római és arab számokkal való jelölése például erre mutat. Sőt, mintha egy idegen kéz sorakoztatná föl, szerkesztené egybe önkényesen a fejezeteket. Innen persze mindjárt adódik az, hogy miért szerepel második alcím is a könyvben: *Regény, vagy mi?*

A kérdés vonatkozhat a kéziratkötegre, de vonatkozhat másra is: gondolhatok arra is, hogy Kelecsényi László a regény (regényírás) mibenlétére kérdez rá. A kérdés ott van a könyv elején és a végén; mindebben lehet valami ironia és önironia is, talán persze leginkább a posztmodern szépelgéseit állítja vele pellengérré. (Van ebben valami rokonszenvesen parodisztikus vonás.) De ha másképp nézem a műfajra vonatkozó alcímet, látom, hogy komoly kihívás is megbújhat benne: ez kevésbé szólhat az olvasónak, sokkal inkább a könyv kritikusának, célja pedig az, hogy elmorfondírozzanak az író szándékáról. Továbbá: miért úgynevezett lektori jelentésekkel kezd, és miért ajánl föl a szereplők sorsára vonatkozóan különféle kimeneteleket a könyv végén? Vajon nem bízik meg a gépiratban, ezért újrarendezi a szereplők egymáshoz való viszonyát egy másik személy tollából származó fejezetben? Vagy ez a részéről egyszerű tréfa, a kiadói lektorok és a kritikusok kifizetésének, tehát nyelvöltögetés? Talán nem tévedek nagyot, ha úgy vélem, mindez valamiféle keserűségre is mutat, az írói szakma kiszolgáltatottságára. Egy interjúban elmondta Kelecsényi, hogy több évet várt a könyv, hogy kiadóra találjon. Arról nem igazít el a *Bűnangyal*, hogy mikor kerültek ezek a szövegrészek a műbe. Vélhetőleg utólag, e tapasztalatot követően, ám az is lehet, hogy a rafinált szerző előre eltervezte mindezt. (Ahogy az előkerült gépiratköteg prózaírói fogása is csalósvényre vihet, ha óvatlanok vagyunk. De lehetünk egy olyan alkotás esetében óvatlanok, amely a posztmodern sablonjaival fest groteszk képet a posztmodernről? Vagy csak az untig emlegetett „elbeszélése nehézségeinek” generálása történik? Ki-ki találja meg a saját választát!)

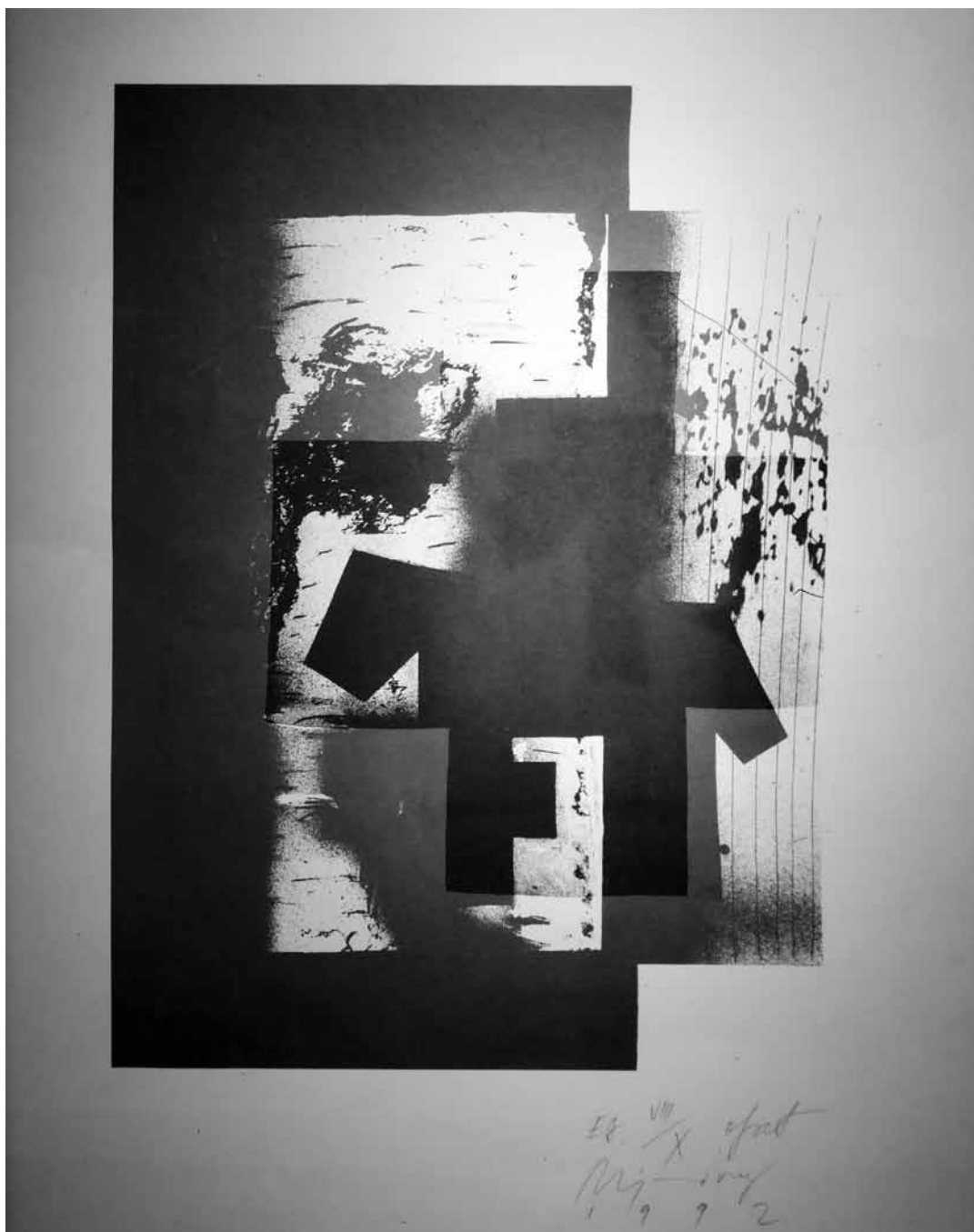
A mű szereplőinek érzelmeit egyszerre jellemzi a túlfűtöttség és az ambivalencia. Túlfűtöttség a szerelmi vívódásban. Ambivalencia a saját sorsukhoz, ambivalencia a korhoz, amelyben az életük folyik. Kolos ki akar lépni az élete nyugalmas medréből Csenge oldalán. Életkísérlet ez, azonban igazából semmire se jutott vele. A *Divináció*nak van egy passzusa, amelyben mintha végleg fölülke-rekedne a lemondás, a szépség: „A múltó idő apránként úgyis fölemeszt mindent, ami egy-egy élet reményeként működött, azt is, ami a szépségét adta. Végül ott vagy a nagy semmi szélén, nem marad más, csak az emlékeid, a kézzelfogható dolgok elvesznek, keresed a fogódzókat, de nem találsz, nincs más a tátongó ürességen kívül.”

A sors keresztülhúzza az ember számításait, kegyetlenül bánik vele. A *Divináció*ban is többféle szólam kap hangot, nekem valahogy leginkább az a motívum maradt meg, miszerint: „Csenge szere-

pelt Kolos búcsúztatásán, akinek a hamvait tartalmazó urnát az észak-pesti Duna-part közelében engedték a folyóba. Kell ott fenn egy ország – énekelte Csenge, könnyes tekintettel vett búcsút attól az embertől, akit sokszor porig alázott, de az mégis kitartott mellette.” (A könyv szerelmi tematikájában kisebb szerephez jutó Odett a Csengénél tartalmasabb élet lehetőségét hordozza, amit az is mutat, hogy nem fecsérelte el a művészi kvalitásait, sőt, „nem ment férjhez, csendben ápolta Kolos emlékét.”) Összegezve: Kolos élete vezeklés volt, a vágyott, az óhajtott, a megsemmisítő szerelmét.

Végezetül még visszatérnék a keretekhez, a történetekhez főzött írói kommentárookra: arra gondolok, hogy a szerzőben volt (és van) valami különös éhség a munka megbecsülése iránt, nyilván a saját munkájának elismerése iránt is. De ebben nincs semmi meglepő, hiszen aki írásra adta a fejét, kevesebbel miért érné be. És ha okos, azzal is számol, hogy zátonyok közt kell eveznie.

Akárcsak a bemutatott három könyv szereplőinek. (Kortárs, 2014; Kossuth, 2014; K. u. K. Könyv-és Lapkiadó, 2022)

UJVÁROSSY LÁSZLÓ, A furulyás vándor utazásai, 1993, ofset, papír (3. terem)